

This question paper contains 2 printed pages.

Roll No. :
Unique Paper Code : 121302303
Title of the Paper : **Nāṭyaśāstra & Dhvanyāloka**
नाट्यशास्त्र एव ध्वन्यालोक
Name of the Course : **M.A., Sanskrit (LOCF), Examination, Dec 2024**
Semester : **III**
Group : **C**
Duration : **3 Hours**
Maximum Marks : **70**

Write your Roll No. on the top immediately on receipt of this question paper
(इस प्रश्नपत्र के मिलते ही ऊपर दिए गए निर्धारित स्थान पर अपना अनुक्रमांक लिखिए।)

Note: Unless otherwise required in a question, answers should be written in Sanskrit or in Hindi or in English but the same medium should be used throughout the paper.

टिप्पणी: अन्यथा आवश्यक न होने पर इस प्रश्न-पत्र का उत्तर संस्कृत या हिन्दी या अंग्रेजी किसी एक भाषा में दीजिए, परन्तु सभी प्रश्नों का माध्यम एक ही होना चाहिए।

1. अधोलिखित की व्याख्या कीजिए:

7x4=28

Explain the following:

- (i) सङ्ग्रहो यो मया प्रोक्तः समासेन द्विजोत्तमाः ।
विस्तरं तस्य वक्ष्यामि सनिरुक्तं सकारिकम् ॥

अथवा/OR

चतस्रो वृत्तयो ह्येता यासु नाट्यं प्रतिष्ठितम् ।
दैविकी मानुषी चैव सिद्धिः स्याद् द्विविधैव तु ॥

- (ii) भावाभिनयसंबद्धान्स्थायिभावांस्तथा बुधाः ।
आस्वादयन्ति मनसा तस्मान्नाट्यरसाः स्मृताः ॥

अथवा/OR

अत्राह - रस इति कः पदार्थः । उच्यते - आस्वाद्यत्वात् । कथमास्वाद्यते रसः ।

- (iii) तत्र वाच्यः प्रसिद्धो यः प्रकारैरुपमादिभिः ।
बहुधा व्याकृतः सोऽन्यैः ततो नेह प्रतन्यते ॥

अथवा/OR

काव्यस्यात्मा स एवार्थस्तथा चादिकवेः पुरा ।
क्रौञ्चद्वन्द्ववियोगोत्थः शोकः श्लोकत्वमागतः ॥

- (iv) रूढा ये विषयेऽन्यत्र शब्दाः स्वविषयादपि ।
लावण्याद्याः प्रयुक्तास्ते न भवन्ति पदं ध्वनेः ॥

अथवा/OR

उक्त्यन्तरेणाशक्यं यत्तच्चारुत्वं प्रकाशयन् ।
शब्दो व्यञ्जकतां बिभ्रद्ध्वन्युक्तेर्विषयीभवेत् ॥

2. अधोलिखित पर टिप्पणी लिखिए जिनमें से एक संस्कृत में हो:

5+5+5+7=22

Write short notes on the following one should be in Sanskrit:

(i) मूलरसानाम् अवधारणा	अथवा/OR	सात्त्विकभावः
(ii) प्रवृत्तिः	अथवा/OR	आतोद्यम्
(iii) रसध्वनि की सर्वश्रेष्ठता	अथवा/OR	ध्वन्यालोकस्य मंगलपद्यम्
(iv) सहृदयः	अथवा/OR	समासोक्तिः

3. भरत के नाट्यसङ्ग्रह-प्रतिपादन की विस्तृत विवेचना प्रस्तुत कीजिए ।

10

Give a detailed exposition to Natya-sangraha as discussed by Bharata.

अथवा/OR

रस-सूत्र के भट्टनायक-कृत व्याख्यान एवम् उसके विषय में अभिनवगुप्त द्वारा व्यक्त असहमतियों पर प्रकाश डालिए ।
Elucidate Rasa-Sutra as explained by Bhatta Nayaka and how Abhinavagupta disagrees with him.

4. आनन्दवर्धन के अनुसार ध्वनि-स्वरूप की विशद विवेचना कीजिए ।

10

Present a detailed analysis of the concept of "Dhvani" as propounded by Anandvardhana.

अथवा/OR

ध्वनि के अभाववादी विरोध-पक्ष का व्यापक खण्डन प्रस्तुत कीजिए ।

Present a comprehensive refutation of the abhavavadin School of the opponents of Dhvani.